

*КОМЕЛІНА О.В., доктор економічних наук, доцент
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ТРАНСФЕРУ ТЕХНОЛОГІЙ: ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВЕНЬ

У посткризових умовах надзвичайно актуальними стають питання прискорення інноваційного розвитку України на основі впровадження у практику господарювання ефективних механізмів визначення й підтримки пріоритетних високотехнологічних галузей, що забезпечуватимуть прискорене економічне зростання, створюватимуть умови ефективного використання наявного інтелектуального потенціалу, розвитку інституту інтелектуальної власності, широкомасштабного застосування в господарському обігу результатів творчої праці. Розв'язання зазначених проблем потребує впровадження ефективних механізмів трансферу технологій з урахуванням світового досвіду, розвитку державно-приватного партнерства в цій сфері, що має супроводжуватися відповідною зміною ролі держави й регіонів як активних учасників інноваційної діяльності. Світовий досвід доводить, що лише активна взаємодія уряду, науковців, бізнесу, суспільства в цілому здатна створити умови розвитку інтелектуального потенціалу нації, активізувати науково-інноваційну діяльність, забезпечити конкурентоспроможність країни та її регіонів.

Основним джерелом нової інформації, нових знань, інновацій виступає розгалужена мережа науково-дослідних закладів різноманітних форм власності й підпорядкування, а рівень та швидкість упровадження науково-технічних розробок у реальну економіку визначаються багатьма умовами, в тому числі й механізмом трансферу та комерціалізації технологій. Саме цей механізм забезпечує ефективну взаємодію державного й приватного секторів у сфері науково-дослідних і дослідно-конструкторських розроблень, їх трансферу в приватний сектор, виробництво на цій основі інноваційної товарної продукції, вихід із нею на національні та світові ринки, здійснення державно-приватного партнерства в науково-інноваційній сфері [1].

Не менш важливим для розвитку науково-інноваційної сфери є рівень сформованості інститутів інноваційної інфраструктури, задіяних у цьому процесі. Інститути інноваційної інфраструктури відіграють важливу роль у гармонізації взаємозв'язків між чотирма основними

типами ринків, які визначають ефективність функціонування інноваційної системи країни в цілому, а саме: ринками новин, ринками інноваційного капіталу, ринками інноваційної продукції й ринками послуг із підтримки та супроводу інноваційної діяльності. Отже, проблеми забезпечення трансферу наукових результатів в економіку, активізації інноваційного підприємництва, інноваційної діяльності в цілому не можуть бути розв'язані без формування ефективної інноваційної інфраструктури.

Як свідчить світовий досвід, у формуванні інноваційного середовища країни вагомою є роль університетів як центрів активізації інновацій, а їх розвиток і результативність науково-дослідної роботи мають забезпечувати формування так званих точок зростання в економіці, стимулювати процеси формування та розвитку інтегрованих науково-виробничих систем, кластеризації економіки. Практична реалізація сучасних схем формування регіональної інфраструктури вимагає чіткого визначення ролі університетів, державних та регіональних органів влади на засадах державно-приватного партнерства, формування регіональних моделей такої взаємодії потребує визначення певного алгоритму дій.

Не менш важливою є проблема забезпечення бажаних структурних зрушень в економіці країни та її регіонів, що також пов'язано з особливостями дії механізму трансферу нових технологій і його впливу на розвиток високотехнологічного сектора господарства. Цей механізм має закладати високу мобільність технічних, управлінських та фінансових ресурсів і відповідно стимулювати бажані напрями структурних зрушень, довгострокову конкурентоспроможність, здійснювати вплив на масштаби економічного зростання. Досвід зарубіжних країн переконує, що національні особливості механізму трансферу технологій можуть впливати на моделі структурних зрушень та тим самим визначати моделі розвитку країни: модель стимулювання розвитку традиційних галузей (їх постійне вдосконалення, модернізація) або модель орієнтації на нові, проривні технології. Слід відмітити, що за умов високого рівня розвитку науково-інноваційної сфери країни постійне вдосконалення розвитку традиційних видів діяльності не перешкоджає формуванню нових. За іншої ситуації реалізація моделі підтримки традиційних «старих» галузей може призвести до закріплення країни та її виробників на ринках низькотехнологічної чи сировинної продукції.

Аналіз формування й розвитку основних інноваційних ринків в Україні та її регіонах, особливості яких певною мірою обумовлені й особливостями механізму трансферу технологій, дає змогу зробити низку важливих висновків.

По-перше, національний механізм трансферу технологій практично не враховує регіональну специфіку розвитку, а також створений регіональний науково-інноваційний потенціал, що супроводжується виникненням регіональної асиметрії формування та розвитку основних інноваційних ринків. Така ситуація вимагає посилення регіональної складової механізму трансферу технологій з урахуванням регіональних особливостей розвитку науково-інноваційної сфери, а також посилення ролі регіональних органів управління у розвитку державно-приватних партнерських відносин.

По-друге, за оцінками фахівців, у країнах Європейського Союзу нематеріальні активи становлять на сьогодні від 50 до 80 % вартості майна підприємств, у той же час в Україні об'єкти інтелектуальної власності значною мірою не ідентифіковані, навіть якщо випускається відповідна продукція, вони не завжди захищені охоронними документами, їх майнові права не оцінені, не визначені творці цих об'єктів, а також їх власник. Обсяг незареєстрованих нематеріальних активів на підприємствах України, за оцінками експертів, становить 200–250 мільярдів доларів США, а вартість капіталізації підприємства у процесі приватизації часто занижується до 80 відсотків [2]. Така ситуація свідчить, перш за все, про те, що інтелектуальна власність відіграє обмежену роль у формуванні національного багатства України, тому важливим стратегічним кроком є невідкладне вдосконалення системи державного регулювання та управління у сфері охорони та використання інтелектуальної власності.

По-третє, потребують додаткового дослідження існуючі канали трансферу технологій, правові аспекти їх функціонування, аналіз ролі всіх суб'єктів інноваційної діяльності (особливо держави та регіонів), що дає підстави розвивати конкретні форми державно-приватних партнерських відносин. Із цієї точки зору найбільш ефективним вважається правове забезпечення трансферу технологій США (навіть показове), яке, по суті, стало одним з основних регуляторів створення і функціонування державно-приватних партнерств у науково-інноваційній сфері.

По-четверте, необхідно активно впроваджувати у практику регулювання науково-інноваційної сфери регіонів механізм підтримки регіональних досліджень із боку держави.

Важливими факторами, які впливають на вибір організаційних форм державно-приватних партнерств у науково-інноваційній сфері, є перш за все наявний людський капітал, а також залежність від імпорту обладнання, можливості здійснення власних розроблень, імпорт інтелектуальної власності, спільні науково-технічні розробки, наявність власного потенціалу високотехнологічних галузей. При цьому держава й

регіони мають сконцентрувати зусилля на формуванні та розвитку людського потенціалу, що виступає базисом формування інноваційної економіки.

Прийнятий Закон України «Про загальні засади державно-приватного партнерства» визначає правові основи державної політики у сфері державно-приватного партнерства (ДПП) й принципи взаємодії держави з приватним сектором економіки на договірній основі. Застосування ДПП спрямоване на розвиток інфраструктурної сфери та передбачає поліпшення основних техніко-економічних показників діяльності підприємств, розподіл ризиків із реалізації таких проектів, їх спільне інвестування. Світова практика свідчить, що найбільш розповсюдженими є такі форми партнерства, як сервісний контракт (контракт на послуги); договір на управління (менеджерський контракт); орендний договір (договір лізингу); концесія; повна приватизація. Джерелами фінансування таких проектів визначено фінансові ресурси приватного партнера, фінансові ресурси, запозичені в установленому порядку, кошти державного та місцевого бюджетів тощо. Державна підтримка ДПП здійснюється у формі надання державних гарантій, фінансування за державними й регіональними програмами, в інших формах, передбачених законодавством.

Подальший розвиток інноваційної сфери вимагає визначення концептуальних моделей ДПП і ролі держави та регіонів у їх реалізації. Світова практика має значний набір таких моделей, головною особливістю яких є, перш за все, врахування стану інноваційної сфери та стадій інноваційного процесу, а також сукупності національних і регіональних інноваційних пріоритетів розвитку, спрямованість на розвиток національної та регіональних інноваційних систем.

Основні форми державної підтримки розвитку науково-технічної сфери стосуються доконкурентної стадії, при цьому в США, Європейському Союзі, Японії, Кореї питома вага фінансування державою фундаментальних досліджень не перевищує 75 %, здійснення прикладних досліджень – відповідно 50 %, підтримка НДДКР, що виконуються в межах малих підприємств, – 25 %, а підтримка досліджень і розроблень у великих корпораціях не перевищує 10 % [3, с. 11]. Разом із тим важливим є збереження конкуренції на регіональних інноваційних ринках, дотримання балансу фундаментальних та прикладних розробок, збереження конкурентного підприємницького середовища. Формування ДПП вимагає визначення зон відповідальності держави у розвитку науково-технічної сфери. Як правило, інтенсивність інвестиційної підтримки з боку держави знижується з наближенням такої спільної інноваційно-інвестиційної діяльності до ринкових стадій інноваційного процесу.

Таким чином, розв'язання існуючих проблем формування та реалізації механізму трансферу технологій потребує перш за все запровадження таких інструментів та схем стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності із застосуванням різних форм ДПП, що забезпечать формування нових каналів трансферу технологій на регіональному рівні на основі інтерактивної взаємодії бізнесу, науки, регіональних органів влади. У якості спільних інвестиційних ресурсів виступають фінансові ресурси, обладнання, робоча сила, нематеріальні активи, ноу-хау, технології, проведення експертизи, інформація, мережеві ресурси тощо. Схеми та умови залучення інвестиційних ресурсів партнерів можуть бути різними, як і роль партнерів у межах конкретних інвестиційних проектів. Аналіз законодавчої бази забезпечення інноваційного розвитку України свідчить, що найменш розробленим та незабезпеченим у правовій площині є механізм залучення до такої діяльності університетів.

ЛІТЕРАТУРА

- 1 Корсунський С.В. Трансфер технологій у США. – К.: УкрІНТЕІ, 2005. – 148 с.
- 2 Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. Проект.
- 3 Государственно-частное партнерство в научно-инновационной сфере / Под ред. д.э.н. А.К. Казанцева, к.э.н. Д.А. Рубвальтера. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 330 с.